

Bokanmeldelse

Skilsmisens mange ansikter – om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse av Kari Moxnes, Inge Kvaran, Hjørdis Kaul og Irene Levin, red. 181 s. ISBN 82-7634-403-8. Kristiansand: Høyskoleforlaget 2001.

Bokanmeldelse v/Borgunn Ytterhus

Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, e-post: Borgunn.Ytterhus@svt.ntnu.no.

Forfatterne har vært å skrive en bok for alle som har opplevd skilsmisse, og for andre som får med skilsmisse å gjøre, som privatperson eller i det profesjonelle liv. Jeg vil hevde boken også har stor relevans for alle som lever i heterofile parforhold, fordi boken viser oss at skilsmiseprosessene startet lenge før den fysiske flyttingen. Dermed inneholder den også kunnskap om livet under og etter parforhold!

Dette er en redigert bok. Den er et resultat av forskning framkommet gjennom undersøkelsen *Familier ved samlivsbrudd*, som er en del av forskningsprosjektet *Familieforandringer og konsekvenser for barn og ungdoms oppvekstvilkår*. Boken synes å være skrevet i familiariseringens tegn. Opplysningene som ligger til grunn for vurderingene og forståelsene, kommer fra voksne og barn som på undersøkelsestidspunktet levde i til dels svært ulike familietyper. Fellesnevneren er at samtlige informanter har erfaring med skilsmisse. Bokens bærebjelke er skilsmissen som sosialt fenomen. Og som bokens undertittel sier, har en forsøkt å belyse fenomenet både fra barnas og foreldrenes ståsted. Opplysninger er samlet inn noen år etter at mor eller far flyttet ut av husholdet, og det er således en bok med retrospektive data.

Bokens innhold er delt i to hovedbolker. Del I tar for seg barns erfaringer med skilsmisse, og del II tar for seg foreldres erfaringer med skilsmisse.

Del I består av seks kapitler av ulike forfattere. Forfatterne har i stor grad lagt vekt på å tydeliggjøre variasjoner i barns erfaringer med skilsmisse på godt og vondt. Dette har de i stor grad lyktes med.

Kari Moxnes skriver i første kapittel om hvordan foreldre mener skilsmissen har påvirket deres barn. Vel halvparten av barna opplevde skilsmissen som vanskelig, og tristhet var den reaksjonen som foreldre hyppigst registrerte. Noen ble også av foreldrene oppfattet som sinte, tause og engstelige. Mange foreldre opplevde at barna tøyte grenser noe mer enn før. Samtidig framkommer det at foreldrene opplevde å få bedre kontakt med sine barn etter skilsmissen. Barna framsto i foreldrenes øyne som mer ansvarsbevisste. Reaksjonene synes å framstå sterkest hos de eldste barna.

I kapittel to diskuterer Gry Mette Dalseng Haugen barns forståelser av familie, hjem og hushold. Det framkommer at barn knytter familiebegrepet til biologisk familie mer enn til hushold. Videre at barn som har fortsatt å bo der de bodde før skilsmissen, føler seg mer hjemme der, uavhengig av om det er mor eller far som har beholdt bostedet. Barna understreker også at både mor og far er viktig uansett om de bor sammen eller ikke. Barna ser foreldrene som enkeltindivid. De ønsker ikke å blande foreldrenes nye familier/hushold sammen.

I kapittel tre tar Irene Levin et oppgjør med skilsmissebegrepet som analytisk redskap. Hun argumenterer for at skilsmisse som begrep er unyansert og lite egnet til å forstå og beskrive det som skjer når parforhold oppløses. Hun hevder at siden vi stort sett opererer med ett ord for både skilsmisseprosessen og den seinere livsfase med delte hushold, blir diskusjonen om skilsmisse som samfunnsfenomen og betydning for den enkelte vanskelig. Vi vet egentlig ikke hva vi snakker om. For barn og unge finner hun klare skiller mellom *da mor eller far flyttet* og *situasjonen i dag* hos barna. Situasjonen nå, livsfasen skilsmisse, oppleves av de fleste barna som grei. Mens flyttingen, skilsmisseprosessen, har vært uforståelig, vanskelig og overraskende for noen, en lettelse for andre.

Aina Lian Flem viser i kapittel fire at foreldre er så viktige for barna, at de tar ansvar for foreldrene etter skilsmissen. Foreldrenes smerte ser også ut til å bli barnas smerte. Barna forsøker aktivt å beskytte og ta seg av foreldrene. Hun påpeker at i situasjoner hvor foreldre er sårbare, er deres muligheter til å være sine barns fortrolige mindre, og at dette indikerer at barn kan trenge andre å betro seg til enn foreldre.

Tor Erik Dalhaug har snakket med barn og unge med liten/ingen farskontakt. Hans funn viser i kapittel fem hvordan barn med fjerne fedre aktivt prøver å gjøre en fraværende/manglende relasjon begripelig, håndterbar og meningsfull. De bruker mye ressurser på å gjøre fars fravær forståe-

lig. Ved å opprettholde et for dem akseptabelt bilde av far, opprettholder de indirekte da også et akseptabelt bilde av seg selv som fars barn. Barna manøvrerer seg unna en selvforståelse som offer, ved at de inntar en omsorgsrolle for far og bekymrer seg for hvordan det skal gå med ham.

Inge Kvaran ser i kapittel seks på de økonomiske konsekvenser av skilsmisse for barn. Han finner at foreldre og barn strekker seg langt for at barna skal få opprettholde sitt sosiale liv og sine fritidsaktiviteter. Barna klarer i de fleste tilfeller å opprettholde sine aktiviteter, men de må i større grad selv ta ansvar for, og være med på, å skaffe midlene til veie gjennom arbeidsinnsats i hjemmene. Noen makter ikke opprettholde sine aktiviteter trass i betydelig innsats hjemme. Alle de intervjuede barna ser ut til å ha forståelse for den økonomiske situasjonen familien har.

Kapittel en skiller seg ut fra de øvrige i del I. Her er det foreldrene sin forståelse av barnas reaksjoner som framkommer, mens det i de øvrige kapitler er barnas egne fortellinger som gir grunnlag for analysen. Foreldre synes å betrakte barna som mottakere/”offer” for skilsmissen. De øvrige kapitlene illustrerer at barn og unge selv til dels aktivt går inn for å utforme sine liv, også når livet endres fra å ha begge foreldre i et hushold til å ha en forelder i to forskjellige hushold. Styrken i denne ulikheten kan ligge i at den illustrerer at ulike perspektiv gir ulik kunnskap. Svakheten i denne ulikheten kan være at den ikke tematiseres i innledningskapitlet. Innledningskapitlet hevdes i stedet å være ment som en ramme og bakgrunn for de andre kapitlene, noe det ble vanskelig å lese det som.

Del II av boken inneholder fire kapitler, og omhandler foreldrenes skilsmisseerfaringer. I kapittel sju studerer Kari Moxnes hvorvidt foreldre har et felles foreldreskap etter skilsmisse eller ikke. Hvordan de samarbeider om omsorgen for barna. Det er her verdt å merke seg at hun finner at samværspraksis i deres undersøkelse er mer omfattende enn det som tidligere undersøkelser har funnet. Det ser også ut til at det er blitt mer vanlig at skilte foreldre deler og samarbeider om foreldreoppgavene. Men fortsatt er det mødrene som vanligvis har den daglige omsorgen for barna.

I kapittel åtte drar Hjørdis Kaul oss med inn i skilte mødres ivaretakelse av barns og egen velferd. Hun synliggjør mødres mangfoldighet gjennom konstruksjonen av stereotypiene *hønemor* og *haremor*. Stereotypiene representerer ytterpunktene av kvinners handlinger og valg både gjennom selve flyttingen, etableringen av eget og barnas liv, samt etablering av kontakt med eventuelle nye partnere for mor. Hun løfter forståelsen av mødrenes fortellinger ut av de konkrete interaksjonene, og setter de inn i en større kulturell og sosial sammenheng. Trass store variasjoner i moder-

skap, framstår på mange måter faderskapet som en betingelse for moderskapet. Både kapittel sju og åtte illustrerer at utformingen av moderskap og faderskap står i interaksjon med hverandre uansett om foreldrene bor sammen eller ikke. Utformingen av samarbeid og foreldreskap preges av kultur, sosiale normer og forventninger. Skal det gis rom for nye livsformer for mor fordres nye livsformer hos far, og vice versa. Vi konstruerer under gitte vilkår.

Elin Skretting Lunde ser i kapittel ni på hvem som velger delt omsorg. Hun argumenterer for at kvinners og menns argumenter for delt omsorg er til dels svært ulike. Videre at menn står i en velegnet forhandlingsposisjon på grunn av personlige og materielle forutsetninger der delt omsorg praktiseres.

Kari Jevne har valgt å gå inn å se på rollen som samværsfar, og spør i kapittel ti om samværsfedre er ansvarløse lekeonkler eller ordentlige pappaer? Det er lite som tyder på at samværsfedre er mindre "ordentlige" fedre enn fedre flest. Allikevel mener hun å finne to ulike kategorier samværsfedre; de *framtidssrettede* og de *situasjonsorienterte*. Kategoriene er interessante, og kunne kanskje med fordel vært diskutert opp mot henholdsvis *hønemor og haremor* hos Kaul. I stedet tolker Jevne de framtidssrettede fedre til å være representanter for "den nye, moderne far". De situasjonsorienterte fedrenes opptatthet av "her og nå" blir fortolket som uttrykk for en diskontinuerlig barneomsorg. Som leser er det vanskelig å følge/finne logiske overganger mot henholdsvis "ny og moderne" far og "diskontinuerlig" barneomsorg.

Oppsummeringsvis er det to ting jeg savner i boka. Det ene er en tydeligere poengtering av bokens begrensning i gyldighet overfor små barn, og jeg tenker da på barn under skolepliktig alder. Flem er den eneste som poengterer det problematiske i å snakke om barn, når det hovedsakelig er store barn og ungdommer som inngår i intervjumaterialet. Poenget er ikke at forfatterne skulle skrevet om noe annet, men at avgrensningene med fordel kunne vært gjort tydeligere for dermed å unngå misforståelser, samt å få synliggjort bokens potensielle bidrag i livsløpssammenheng.

Det andre jeg savner er en teoretisk og velferdspolitisk overbygning eller oppsummering. Hva har deres funn å si for forståelsen av barndom og familie i dagens samfunn? Når målgruppen er så bred som her, er det ikke selvfølgelig at alle lesere kjenner kunnskapen på feltet på forhånd. Langt mindre at de evner å plassere nye bidrag inn i sammenhengen.

Totalt sett tar boka oss mer med i breddeforståelse enn dybdeforståelse av skilsmisse som sosialt fenomen. Den er også lettfattelig skrevet og

framstilt, ved at flere problemstillinger ikke er uttømt med de analysene som fremlegges. Dette harmonerer godt når valgte målgruppe er folk flest, og ikke bare fagpersoner. Boken innfrir mange forventninger, og utgjør absolutt et viktig bidrag til forståelsen av skilsmisens og samlivets mange ansikt!